

E 129/5

NEMZETKÖZI BÍRÁSKODÁS

IRTA:

DR. TEGHZE GYULA
EGYETEMI TANÁR

KÜLÖNLEVONAT
A KECSKEMÉTEN MŰKÖDŐ EGYETEMES REFORMÁTUS
JOGAKADÉMIA SZÁZÉVES FENNÁLLÁSA ALKALMÁVAL
KIADOTT
„ALMANACH“-BÓL

Első Kecskeméti Hirlapkiadó és Nyomda-Részvénytársaság, Kecskemét.

NEMZETKÖZI BÍRÁSKODÁS

IRTA:

DR. TEGHZE GYULA

EGYETEMI TANÁR

KÜLÖNLEVONAT

**A KECSKEMÉTEN MŰKÖDŐ EGYETEMES REFORMÁTUS
JOGAKADÉMIA SZÁZÉVES FENNÁLLÁSA ALKALMÁVAL**

KIADOTT

„ALMANACH“-BÓL

E 129/5

1. A nemzetközi bíraskodás jellege.

Minden közönség fennmaradásának feltétele a benne résztvevők cselekvéseinek szabályozása, e szabályok végrehajtásaként a felmerülő ügyek elintézése, végül a netalán előforduló ellentétek kiegyenlítése.

Ennek megfelelőleg az állami közönség kebelén belől az összesség három működésével találkozunk: u. m. szabályalkotással (törvényhozással), igazgatással és bíraskodással.

E három működést: a szabályalkotást, az igazgatást, valamint kétes esetek bírói elintézését megtaláljuk a nemzetközi közönség körében is.

Míg azonban a két első működés tekintetében jelentékenyebb eltérést — eltekintve szervezetbeli különbségektől (pl. hogy a nemzetközi életben hiányzik a főhatalom) — a két közönség között alig találunk, annál nagyobb az eltérés a harmadik tevékenység, a bíraskodás tekintetében.

Ha nevezetesen e működéseket egyenként vizsgáljuk, úgy látjuk, hogy ami a szabályalkotást illeti, ez a nemzetközi életben az államokra nézve *önlekötttség* által történik. Nem ugyan azonos, de hasonló a helyzet már most törvényhozás tekintetében az alkotmányos államokban, ahol az alattvalók a törvény által megállapított s rájuk vonatkozó szabályokat megbízottaik (képviselőik) útján, esetleg referendummal önmaguk hozzák, s így itt is önmaguk kötik önmagukat.

Ami az igazgatást illeti, önkormányzat esetében az államban az ügyek intézését szintén maguk az érdekeltek, tehát a polgárok végzik, akik ennek megfelelőleg — széleskörű autonómiával bíró kormányzatú országokban — önmagukat igazgatják, mint ahogy a nemzetközi közönség körében is a közös ügyek intézését a tagok, az államok, önmaguk végzik, illetve szerveik által végeztetik.

Másként áll a dolog a bíraskodás tekintetében. Itt már nagyobb a különbség a nemzeti és a nemzetközi ítélkezés tekintetében.

A legfőbb eltérés nevezetesen a nemzeti és nemzetközi bíraskodás között ugyanis az, hogy míg a nemzeti bíraskodásnál az ítéletet egy felsőbb hatóság hozza és csak kivételesen fordul elő az, hogy a tagok megbízottjaik útján maguk végeztessék a bíraskodást, addig a nemzetközi bíraskodás mindig a perben állók akaratán nyugszik.

Eltérést az előbb említett tipikus alaktól ugyan az állami közönségen belőli bíraskodásnál is látunk, úgy az önkéntes bíraskodás, mint talán az esküdtszék, esetében, míg azonban ez itt kivételnek tekinthető, az a nemzetközi életben szabályként jelentkezik.

A nemzetközi bíraskodás kérdése egyébként egyike a nemzetközi jog legnagyobb jelentőséggel bíró, legmélyebb kihatású kérdéseinek. Mihelyt e téren megnyugtató eredménnyel állnánk szemközt, megoldódna a nemzetközi életben felmerülő számos probléma.

Ha e kérdés — a nemzetközi bíraskodás — complexumát közelebről vizsgáljuk, fellépni látjuk mindenek előtt a nemzetközi bíraskodás fejlődésének kérdését, itt jelentkezik e bíraskodás jellegének problémája, itt merülnek fel e bíróságok berendezésének, hatáskörének, illetékességének kérdései; itt szerepel az ítélkezés folyamatának módja, s lép fel a jogorvoslatnak és az ítéletek végrehajtásának kérdése, végül szó lehet itt a további kialakulás s így a nemzetközi bíraskodás jövőjének a kérdéséről.

Alapos döntés e tárgyban csak mindezen kérdések részletes megvizsgálása után történhetik, mi azonban e sorokban csupán egy kérdést akarunk vizsgálat tárgyává tenni, nevezetesen a nemzetközi bíraskodás jellegének, a határozatot hozó bíróságok sajátos természetének, a hozott ítélet sajátosságának kérdését.

*

Mielőtt általában a nemzetközi bíraskodás kérdésének tárgyalásába bocsátkoznánk, előzetes kérdéseket kell tisztáznunk.

Vizsgálunk kell nevezetesen: melyek a nemzetközi bíraskodás előfeltételei, azután mit értünk nemzetközi bíraskodás alatt, továbbá kutatnunk kell, mily jellegű e bíraskodás?

Nemzetközi bíraskodásról nevezetesen csak abban az esetben szólhatunk, ha a nemzetközi jog létét elismerjük, ha a nemzetközi életben szabályok uralmát elfogadjuk. Míg jog nincs, nincs bíraskodás sem, s hogy azután e jognak minő belterjessége szükséges a bíraskodáshoz, az külön kérdés tárgya. Általában arra az álláspontra helyezkedhetünk, hogy ma már (sőt korábban is) a nemzetközi jog állapota a bíraskodást általában lehetővé teszi.

Nézzük már most a nemzetközi bíraskodás jellegét megállapítandó, annak előfeltételeit.

Az előfeltételek tekintetében Magyary művében¹⁾ 2 körülményre utal: u. m. a) arra, hogy több szuverén állam álljon perben egymással s

b) hogy szuverénitásukat ezek legalább bizonyos fokig összhangba tudják hozni az államok társas együttlétének követelményeivel vagyis, hogy szuverénitásuknak a bíraskodás által mutatkozó korlátozásába belenyugodjanak, azt elfogadják, tehát hogy ezek már közönséget alkossanak, magukat egy közönség tagjaiként érezzék.

¹⁾ A nemzetközi bíraskodás. 1918. 16. I.

A fenti feltételek fennforgását kétségtelennek tarthatjuk, ezek mellett azonban más momentumok kiemelését is szükségesnek tartjuk, azt nevezetesen: 1. hogy a bírászkodás nemzetközi jogalanyok egymásközötti, tehát nem alattvalóik, ügyeire vonatkozzék és 2. az az azok fenség-jogait érintő viszályaik tekintetében történjek.

Nemzetközi bírászkodás alatt államok s ezekhez hasonló alakulatok egymásközött felmerülő vitás ügyeinek döntő elintézését értjük.

A nemzetközi, tehát államok feletti bírászkodás, a bírászkodás egy különös esete, amennyiben kivételes, magánjogi esetektől eltekintve egy állam sem terjeszti ki bírói joghatóságát más államok felé, viszont szintén kivételes esetektől eltekintve egy állam sem hajlandó jogait más állam ellen ezen államok bíróságai előtt érvényesíteni.

Egy külön — az állami bíróságoktól különböző — fórum bírászkodása lesz eszerint ez.

Nem tartoznak tehát ide tagállamnak a főállammal folytatott vagy tagállamoknak egymásközötti pererei, valamint különböző államok polgárának egymásközötti, bár nemzetközi jellegű ügyei, sem pedig valamely állam polgárának idegen állam ellen folytatott pere, ámbár ily esetben talán eljárni szintén nemzetközi bíróság fog.²⁾

A nemzetközi bírászkodás egyébként *valóságos bírászkodás*; tehát a vizsályt ítélettel, döntő határozattal, nem pedig compromissummal kell ily esetben elintézni.

Mint ilyen különbözik a viszályok egy másik kiegyenlítési módjától: a *közvetítéstől*, mely az ügyet nem döntő szóval akarja applanálni, hanem azáltal, hogy az ellentétek pusztá kiegyenlítése, azok eliminálása történik.

Továbbá különbözik a nemzetközi bírászkodás az u. n. *vizsgáló-bizottságok* működésétől, melyek az ügyet tisztázni, azt felderíteni akarják, de a döntést az ügyben a felekre bízzák.

E nemzetközi bírászkodás — tekintettel arra, hogy a nemzetközi élet körében főhatalommal nem találkozunk — sajátos jelleggel bír. E jelleg megállapítása okából vizsgáljuk közelebbről az itt előforduló választott bírászágnak természetét s nézzük azután, miként jelentkezik ez intézmény, mint a nemzetközi bírászkodás egyik, mondhatnánk tipikus esete.

A választott bírászkodásnál a döntés a felek által kijelölt egyén vagy testület által, a felek részéről megállapított módozatok szerint történik. A bírászkodás ezen módjának választása a felek tetszésére van bízva. Ez

²⁾ Így az 1907. dec. 20. egyezményvel létesített Középamerikai Nemzetközi Bíróság.

a bíraskodás ma a magánjog körében fordul elő s az állami bíraskodás mellett kiegészítőként jelentkezik. Csak kivételesen nyer alkalmazást, egyrészt különösen a) ott, hol az ügy eldöntéséhez speciális ismeretek szükségesek, melyeket az állami bírótól kívánni nem lehet, b) ott, hol a felek különös okokból (alkalmazandó speciális szabályok, méltányosság, stb. okából) kívánják az ügyet ily bíróság elé vinni.

A nemzetközi jogban e momentumok az igénybe veendő választott bíróságra nézve nem jelentősek. Itt a választott bíróság igénybevételenél más körülmények, a főhatalom hiánya, játsza a döntő szerepet.

A nemzetközi jog körében előforduló bíraskodás, — tekintettel azon körülményre, hogy e körben főhatalom, mely a vitás ügyeket szervei, bíróság elé utalná, nincs, — par excellence választott bíraskodás, mely ennek megfelelőleg mind azon sajátosságokkal bír, melyeket általában a választott bíróságoknál látunk.

E nemzetközi bíraskodás — tehát éppúgy, mint az államon belüli — a felek akaratán nyugszik, hatásköre azokra az ügyekre terjed ki, amelyeket a felek elébe hoznak, a felek által megállapított szabályok szerint jár el s ítéletének hatása az, amit annak a felek, kiknek ügyében eljár, tulajdonítani óhajtanak.

Feltétlenül állanak ezek a tételek a választott bíraskodás azon esetére, melyeket Lammasch *esetszerű, magában álló* (isolierter) választott bíraskodásnak nevez.

Kevésbé érényesül e megállapítás már az u. n. *intézményezett* (institutionelle) választott bíraskodásra nézve, melynél in concreto jövőben felmerülő, előbb már megállapított esetekben történik a döntés.

Ily esetben már nincs szabad választás a bíróság összetétele, az eljárás módja, az ítélet következménye, stb. tekintetében, amennyiben itt a bíróság már nem a pereskedő felek megegyezésén, hanem előzetes kollektív megállapodásán nyugszik, mely megállapodás szinte csaknem megszüntetheti a választott bíraskodásnak e speciális jellegét.

A főhatalom hiánya volt tehát az ok, hogy a választott bíraskodás intézménye a nemzetközi életben kialakult.

Miként azután idővel a főhatalom fejlődésével az állami életen belül a választott bíróságot egy a felek felett álló bíróság váltja fel, akként a nemzetközi életben is ennek megszilárdulásával a választott bíróságot is egy többé-kevésbé állandó jellegű bíróság fogja követni.

Ha nevezetesen az emberiség körében a kezdetleges állapotokat nézzük, úgy azt látjuk, hogy a primitív közönség első működése igazgatási jellegű.

Kötelességek teljesítésének kikényszerítése, előjogok biztosítása, a

közönség körén belül a rend fenntartása, esetleg idegen közönségekkel szemben a védekezés, azok kihasználása tartozik ide.

A szabályalkotás alkalmazkodás útján, az erősebb hatalmának érvényesülésével, hallgatólagos, önkéntes beleegyezéssel, alávetéssel történik.

S itt rokonságot látunk a harmadik functio, a nemzetközi bírászkodás és a primitív ítélkezés között is.

A kezdetleges állam eleinte a tagjai között felmerülő vitával általában nem törődik.

A bírászkodás — eltekintve talán a közt érdeklő különös esetektől — *önsegély, önbírászkodás* útján megy végbe. Az összesség a vita eldöntésének pusztá nézője, tanúja.

Csak lassanként, idővel, midőn a közönség élete intenzívebbé válik s a vita eldöntése az összesség érdekeit is érinti s így érdeklődését is felkölti, kezd ez is a viszály eldöntésébe beleavatkozni, még pedig legtöbbször akként, hogy a jogait érvényesítő egyén eljárását bírálathoz tártyává teszi, azt ellenőrzi, azok tekintetében bizonyos szabályokat állapít meg, s csak ha a jogát érvényesítő eljárását megfelelőnek látja, tekinti ténykedését igazoltaknak, nem tartja őt rendbontónak, nem alkalmaz ellene tiltó eljárást, sőt néki joga érvényesítéséhez segítséget is nyújt.

A jog ezen stádiumára utalnak a különböző római legis actiok, melyek annak eldöntésére, hogy felperesnek igazságát biztosító cselekvések véghezvitelére joga volt, rendelik el a bíróválasztást, aki azután dönt felperes igaza, tehát a per sorsa tekintetében.

Az ekként kijelölt bíró sok tekintetben még választott bíró jellegével bír.

A fejlődés utolsó stádiuma már most az, midőn a felek az államhatalom által kijelölt bíró elé viszik ügyeik eldöntését, ki nem csak igazságot szolgáltat, de gondoskodik az ítélet végrehajtásáról is.

Csak akkor tehát, midőn az állam belügyeivel is behatóan foglalkozni kezd s a belső béke fenntartásáról való gondoskodást is feladatának tekinti, tiltja el tagjait jogaik önérvényesítésétől, általában az önbírászkodástól, s teszi a jogérvényesítést egy neutralis döntéstől függővé, midőn a peres ügyet az általa kijelölt döntő bíró elé vinni rendeli.

Hasonló a folyamat a nemzetközi bírászkodás esetében is, ahol szintén csak lassanként váltja fel a nyers önbírászkodást a szorosabb értelemben vett választott bírászkodás s végül egy többé-kevésbé központinak tekinthető, állandó nemzetközi bírászkodás.

A nemzetközi bírászkodás e kiképződése különben a nemzetközi jog megszilárdulásának is egyik legfőbb tényezője.

Ami a jelenlegi nemzetközi jogot illeti, úgy, azt ma még elsősorban *anyag* jog, a nemzetközi jog, mint *alaki jog* ma kialakulva még nincs, hiányoznak tehát e jogkörben vagy legalább is fogyatékosan vannak meg mind azon jellemvonások, u. m. a *határozottság* és *kikényszeríthetőség* s amelyek az alaki jog fennforgásának előfeltételei, illetve feltétlen következményei.

Ami a nemzetközi bíraskodás kifejlődésének tényezőit egyébként illeti, úgy azok részben *szellemiek*, részben *jogiak* lesznek.

Szellemi tényezői között kétségkívül szerepet játszanak az újabb korban újjult erővel hatalmasan előretörő békemozgalmak, pacifista irányzatok. Különböző egyesületek: International Law Association, Institut de droit international, Union interparlementaire, Association pour le réformé et la codification du droit de gens, stb. szintén jelentékenyen közrehatottak a nemzetközi jog kifejlődéséhez s így a nemzetközi bíraskodás kialakulásához.

Jogi tényezőként jelentkezik itt az állami szuverénitásnak a nemzetközi jogrenddel való összhangbahozatala.

A különböző Nemzetközi Egyesületek (Uniók) keletkezése, melyek a kebelőkben előforduló ügyekre nézve elfogadják az államok közötti bíraskodást, szintén előmozdította a nemzetközi bíraskodás kifejlődését.

Nemzetközi gazdasági élet, mely pedig folytonosan növekvőben van, csak nemzetközi jogrend mellett állhat fenn.

Mindezen tényezők összehatásának eredménye a nemzetközi bíraskodás mai kifejlődése.

2. A nemzetközi választott bíróságok fajai.

A nemzetközi bíraskodásnak két fő formáját különböztethetjük meg.

Ennek egyik faja az, midőn a bíraskodás egy vagy több konkrét esetre vonatkozik, midőn tehát az államok egymással szerződést kötnek s megegyeznek abban, hogy a vitás ügyet választott bírák elé bocsátják.

Az u. n. *esetszerű, magában álló* (isolierter, Lammasch) választott bíraskodás ez.

Szemből áll ezzel a választott bíraskodás második faja, midőn az államok szerződéseikben elvi kijelentéseket tesznek s az összes, esetleg bizonyos jellegű, vitás kérdéseknek döntő bírósági elintézését kötik ki. Nem egyes konkrét esetről van ilyenkor a szerződésben szó, hanem egész soráról a jövőben előfordulható vitás eseteknek, melyek elvileg mind választott bírósági eljárás alá esnek. Ez utóbbit *intézményes* (in-

stitutionelle, Lammasch) nemzetközi választott bírászkodásnak mondhatjuk.

Az *intézményes* nemzetközi bírászkodás ismét kétféle lehet. Vagy a) a vitában álló Felek belátására bízzák a szerződő államok a nemzetközi bírászkodás igénybe vételét, mely esetben *fakultatív* választott bírászkodásról szólnunk s ezt az esetet Lammasch nem is tekinti igazi intézményes alaknak, hanem csak közbeeső formának, vagy pedig b) az államok kötelezettséget vállalnak a tekintetben, hogy a közöttük felmerülő speciális jellegű vitás eseteket kötelezőleg döntő bíróság elé viszik az u. n. *kötelező választott bírászkodásnál*, mi azután az igazi *intézményes választott bíróság* esete lenne. A *kötelező választott bíróság tekinthető tehát igazi intézményes választott bíróságnak*.

Ami a *tetszőleges* nemzetközi bírászkodás eseteit illeti, úgy ennek ismét két alfaját ismerjük.

a) Az első esetben az államok szerződéseikben kiemelik ugyan a nemzetközi választott bírászkodás igénybevételének előnyét, de annak alkalmazását teljesen a Felek belátására bízzák, mint azt az I. hágai egyezmény tette, avagy az államok a választott bíróság igénybevételének előnyeit nem csak felemlítik, hanem b) a bírászkodás igénybevételét egyenesen ajánlják, mint azt a II. hágai egyezményben már látjuk is.

Eltekintve az előbbi megkülönböztetésektől a nemzetközi választott bíróságok között azon az alapon is disztíngválhatunk, hogy az csak két állam között létesített-e, vagy pedig az államok szélesebb körét foglalja a választott bírászkodást megállapító szerződés magában. Amaz *egyedüli*, emez *kollektív* nemzetközi bírászkodás lesz.

Ha már most a választott bíróságok ez utóbbi fajait az előbbi megkülönböztetéssel egybevetjük, úgy azt látjuk, hogy a kötelező nemzetközi bírászkodást általában az államok csak egy szűkebb köre fogadja el, míg a fakultatív döntő bírászkodás sokkal általánosabb.

Végül a nemzetközi bírászkodást az államok vagy *önálló szerződésben* vagy pedig valamely szerződés *záradékában*, az u. n. *kompromissorius záradékban* állapíthatják meg. Ez utóbbi esetben a választott bírászkodás rendesen azon anyagra szorítkozik, mely a szerződés tárgya, de megesis azért, hogy az anyagon túl megy és más kérdésre is kiterjed az.

3. Választott bírósági megegyezések.

Vizsgáljuk már most azt a kérdést, hogy az államok között a választott bírászkodásra vonatkozólag mennyiben létesültek szerződések.

A) Elsősorban az *esetszerű* nemzetközi bírászkodás példáit nézzük.

Ily szerződések — eltekintve korábbi egyes esetektől — különö-

sen a múlt század negyvenes éveitől fordulnak nagyobb számban elő; még pedig elsősorban amerikai államok kötöttek úgy egymással, mint európai államokkal ily nemű szerződéseket. Európai államok csak kivételesen létesítettek választott bírósági szerződéseket s rendszeresen olyan ügyekre nézve, melyek Európán kívüli viszonyaikra vonatkoztak.

Legtöbb ily szerződés kártérítés megállapítására vonatkozik. Így azon károkra vonatkozólag, melyeket háborúban a hadviselők, vagy semleges államok alattvalói szenvedtek; ilyenek voltak továbbá hajók lefoglalásából származó károk megállapítására vonatkozó szerződések. Előfordulnak még magánosoknak ingatlanokra vonatkozó igényei tekintetében kötött olynemű megegyezések, melyek tárgyai: bányá-engedelmények, útépitések, halászati jogok voltak. Végül határrendezési viták szerepelnek esetszerű választott bíróságok egyezményei tárgyáiként.

Ezen esetszerű nemzetközi bíraskodás esetei közé tartoznak, mint nevezetesebb ügyek az *Alabama-kérdés* az Egyesült Államok és Nagybritánia között (1871. május 8.); a *Karolina-szigetek* ügye Németország és Spanyolország között (1885. okt. 22.); a *Delagoa-vasút* ügye az Egyesült Államok és Anglia egyrésztől, másrésztől Portugália között (1891. jún. 13.); stb.

B) Szemben ezen egyes esetre szóló nemzetközi választott bírósági egyezményekkel állnak azok a szerződések, melyek a nemzetközi bíraskodást elvileg fogadják el s így annak alkalmazását a jövőben felmerülő vitás ügyekre nézve mondják ki.

Legelső itt az 1822-i július 6-i Kolumbia és Peru közötti választott bírósági egyezmény, míg Európában első példáját ennek az 1856-i párisi egyezmény 8-ik pontjában látjuk, mely ugyan még nem szól választott bíróságról, hanem csak azt mondja, hogy „ha a Magas Porta és az egyezményt kötő egyik, vagy másik hatalom között véleménykülönbség támadna, amely a közöttük levő jóviszonyt megzavarná, úgy a Porta s ezen hatalmak mindegyike erőszakos eszközök alkalmazása előtt a másik szerződő Félre nézve lehetővé fogja tenni, hogy a végső lépés közvetítésük által megelőzhető legyen.“

Az első valóságos kollektív megállapodás nemzetközi választott bíróság igénybevétele tárgyában a berlini 1885-i február 26-iki Kongó-acta (1886: XIV. t. c.) 12-ik cikkében fordul elő, mely szerint a megegyezést elfogadó hatalmak kötelezik magukat, hogy az esetben, ha közöttük a Kongó-terület kérdéseiben komoly nézeteltérés támadna, mielőtt fegyvert ragadnának egy vagy több barátságos Hatalom közbenjárását fogják kikérni. Fenntartják azonban maguknak a jogot, hogy esetleg választott bírósághoz folyamodhassanak.

További kollektív megállapodást látunk az 1890. júl. 2-iki brüsseli rabszolgakereskedés elleni acta (1890: IX. t. c.) LV. és LVIII. cikkeiben a rabszolgakereskedés gyanúja miatt jogellenesen feltartóztatott hajók által kívánt kártérítés nagysága tekintetében.

Számosak a két-két állam által kötött ilyenmű választott bírósági megegyezések.

Igy Belgium az első hágai egyezmény előtt hat általános és öt különös választott bírósági záradékkal ellátott egyezményt kötött.

Spanyolországnak négy általános és egy különös választott bírósági egyezménye volt.

Nagybritánia öt különös választott bírósági záradékú egyezményt létesített.

Olaszországnak 19 választott bírósági záradékú egyezménye volt, amelyek közül 18 különös választott bírósági.

A hivatalos kimutatás szerint az első hágai békekonferencia óta a világháború kitöréséig az államok összesen 113 önálló választott bírósági egyezményt kötöttek. Ezekből 54 a második hágai békekonferenciáig, 59 ettől a háború kitöréséig terjedő időszakra esik. Legtöbb egyezményt kötötték Spanyolország, Olaszország és az Egyesült Államok, mindannyian 21—21 önálló választott bírósági egyezménnyel.

Nagybritánia és Portugália 14, Franciaország és Dánia 13, Norvégia 12, Brazília és Svédország 11, Svájc 10, Belgium 9, Hollandia és Oroszország 6, Magyarország és Ausztria 5, Görögország és Kína 2, Németország, Románia és Japán 1—1 szerződéssel szerepelnek.

Önálló választott bíróságra vonatkozólag a *hágai* konferencia előtt csak szerződéstervezeteket találunk (az Egyesült Államok és Svájc, az Egyesült Államok és Anglia, Olaszország és Argentína között. (1892. júl. 23.)

Ratifikálva azonban e szerződések közül csak a legutolsó lett.

4. A két hágai (1899. és 1907.) konferencia s a Nemzetek Szövetsége „Egyezségokmányának” jelentősége a nemzetközi választott bírászkodásra nézve.

Ami a választott bírászkodás fejlődését illeti, úgy további döntő lépéseket e tekintetben a két *hágai* konferencián látunk.

E konferenciák összehívásának egyik indoka a nemzetközi viszályok békés kiegyenlítésének lehetővé tétele, így a nemzetközi bírászkodás kiképzése, annak megállapítása volt.

Ami a két *hágai* konferencián a nemzetközi választott bíróság

tárgyában tett lépéseket illeti, úgy e tekintetben az első *hágai* konferencia elé, mindenek előtt három tervezet került.

Az orosz kormány két tervezetet mutatott be: egyiket a kötelező nemzetközi bíraskodás határainak megállapítására, a másikat a nemzetközi bíraskodásnál követendő eljárásra vonatkozólag; az angol kormány pedig a nemzetközi választott bíróság felállítására vonatkozólag terjesztett be tervezetet.

E tervezeteket forrasztották a konferencián egy egységes tervezetté össze, mely alapon az első *hágai* egyezmény (a nemzetközi viszályok békés elintézéséről) IV. címe létre is jött.

A nemzetközi választott bíraskodást illetőleg az első *hágai* konferencia első egyezményének 15-ik cikkében mindenek előtt kimondja: „A nemzetközi választott bíraskodás célja az, hogy az Államok között felmerülő vitás ügyek az illető Államok választotta bírakkal és a jog tisztelete alapján nyerjenek elintézését.”

Kiegészíti ezt a 19-ik cikk következő intézkedése: „Függetlenül az általános vagy különös Államszerződésektől, amelyek az aláíró Hatalmakra nézve a választott bíraskodás igénybevételére ezidőszerint kötelezettséget állapítanak meg, a Hatalmak fenntartják maguknak azt, hogy akár a jelen Okirat megerősítése előtt, akár azután, új általános vagy különös egyezményeket kössenek oly célból, hogy a kötelező választott bíraskodást mindazokra az esetekre kiterjesszék, amelyeket alája vonhatóknak vélnek.”

A 18-ik cikk viszont kiemeli: „A választott bírósági egyezmény magában foglalja a kötelezettséget arra, hogy az illető Államok a választott bíróság ítéletének jóhiszeműleg alávetik magukat.”

Annak megkönnyítése végett azután, hogy oly nemzetközi vitás kérdésekben, melyek diplomáciai úton elintézhetők nem voltak, a választott bíraskodást azonnal igénybe lehessen venni, az aláíró Hatalmak — a 20-ik cikk szerint — kötelezik magukat, hogy állandó választott bíróságot szerveznek, amely mindenkor igénybe vehető legyen és hacsak a Felek más eljárásban nem állapodtak meg, a jelen Egyezményben foglalt eljárás szerint működjék.”

Kimondja végül a 21. cikkben az Egyezmény, hogy: „Az Állandó bíróságnak minden választott bíraskodási ügy hatásköréhez tartozik, hacsak a Felek nem egyeztek meg külön bíróság alakításában.”

A nemzetközi választott bíróság tekintetében az *első hágai* békeegyezményben a szabályozás a lehető legenyhébb természetű. Sem a nemzetközi bíraskodás igénybevételére, sem arra nézve, hogy a vitában álló Államok a tervezett bírósághoz forduljanak s a megállapított

eljárási szabályokat alkalmazzák, nem állapít meg az Egyezmény kötelelősséget, hanem csak a tekintetben sürget obligatoriumot a 27-ik cikkben, hogy a többi, tehát a vitában részt nem vevő Hatalmak „kötelességüknek tartják, hogy abban az esetben, ha közülök két vagy több Hatalom között súlyos viszály volna kitörőfélben, ezeket a Hatalmakat figyelmeztessék arra, hogy az Állandó Bíróság rendelkezésükre áll“.

Ami a *II. hágai* konferenciát illeti, úgy ez ismétli az elsőnek a nemzetközi választott bíróságra vonatkozó intézkedéseit, azon különbséggel, hogy a 38. cikkben (megfelel az I. Egyezmény 16-ik cikkének) hozzáfűzi: „Kívánatos volna tehát, hogy az említett kérdésekre nézve felmerülő vitás ügyekben a szerződő Hatalmak előforduló esetben, amennyiben a körülmények engedik, a választott bíraskodást vegyék igénybe.“

A *hágai* békeegyezmények, minthogy csak a fakultatív nemzetközi bíraskodást ismerik, a bíraskodást egyébként szinte semmi fenntartáshoz nem kötik („amennyiben a körülmények engedik“), nem úgy, mint a „Nemzetközi Vizsgáló Bizottságok“, melyeknél — bár ezek szintén fakultatívek — két fenntartási záradék fordul elő: a becsület és a lényeges érdek (4. cikk).

Ami a nemzetközi bíraskodásra vonatkozó további lépéseket illeti, úgy az 1899-i *I. hágai* konferencia az „Állandó nemzetközi Bíróság“ tervezetét már adja.

Tovább megy az 1907-i *II. hágai* konferencia, mely a nemzetközi bíróság szervezetét két irányban törekedett megoldani.

a) Először is igyekezett a „Fellebbviteli nemzetközi zsákmánybíróságot“ megteremteni, mi azonban nem létesült, amennyiben az azt megteremteni hivatott Egyezmény (XII.) nem ratifikáltatott.

b) Másodszer tervezetet dolgozott s ajánlott elfogadásra egy valószínűs „Állandó nemzetközi Bíróság“ — Cour permanente d'arbitrage — létesítésére, mely tervezet a Hatalmak által el is fogadtatott s így a bíróság meg is valósult. (1913: XLIII. tc.)

A végső eredményt ma a nemzetközi bíraskodás terén a „Nemzetek Szövetségének“ Egyességokmánya létesítette, midőn 14-ik cikkében kimondotta, az „Állandó Nemzetközi Törvényszék“ (Cour permanente de justice internationale) megteremtését, mely bíróság 1920. dec. 13-án meg is valósult.

A háború előtti nemzetközi bíraskodás a Felek szuverénitása megóvásának elvén épült fel. Úgy az egyes szerződések, mint a két *hágai* Egyezmény rendelkezései még szintén a feltétlen szuverénitás gondolatán nyugodtak s így azok csak a fakultatív döntő bíróságot ismerték.

E rendelkezésekkel szemben a „Nemzetek Szövetsége“ Egyesség-okmányának rendelkezései az államok szuverénitását sok tekintben már megszorították.

A nemzetközi bírászkodás most már *kényszerbírászkodás* jellegével bír. A „Nemzetek Szövetségének“ és nem a Feleknek bírászkodása ez.

A választott bírászkodás itt tehát bizonyos esetekben most már *kötelező*, de egyszersmind *intézményszerű* (Lammasch), emellett azonban nem szűnt meg választott bíróság sem lenni, mert a Felek megtehetik, hogy ügyüket nem a bírósághoz, hanem a Tanácshoz viszik. (N. Sz. E. 12. c.)

5. A nemzetközi bíróságok berendezése.

Vizsgáljuk már most közelebbről ezen bíróságok szervezetét és működését.

Ami mindenek előtt az *esetszerű*, egy-egy szerződésen nyugvó bíróság összeállítását illeti, úgy az teljesen a vizálykodó Felek akaratától függ.

Döntő bírakként itt államférfiak, tudós-testületek, esetleg kiküldött választott bíróságok, tehát olyanok szerepelnek, akik tekintetében a Felek megegyeztek.

Rendezve egyébként e kérdés az *I. hágai* konferencián lett.

E tekintetben az egyezmény 20-ik cikke következőképpen intézkedik:

„Annak megkönnyítése végett, hogy oly nemzetközi vitás kérdésekben, amelyek diplomáciai úton elintézhetők nem voltak, a választott bírászkodást azonnal igénybe lehessen venni, az aláíró Hatalmak kötelezik magukat, hogy Állandó választott bíróságot szerveznek, amely mindenkor igénybevehető legyen és ha csak a Felek más eljárásban nem állapodtak meg, a jelen Egyezményben foglalt eljárás szerint működ-jék.“

Az Állandó bíróság segédhivatalaként a Hágában szervezett „Nemzetközi Iroda“ szolgál (22. cikk).

„Minden aláíró Hatalom a jelen okiratnak részéről való megerősítését követő három hónapon belül legfeljebb négy egyént jelöl ki, akik nemzetközi jogi kérdésekben elismert szaktekintélyek, a legnagyobb erkölcsi tisztetben állanak és a választott bírói tisztet elfogadni hajlandók.

Az ekként kijelölt személyeket, mint a Bíróság Tagjait, lajstromba kell foglalni s ezt a lajstromot az Irodának közölni kell valamennyt Hatalommal.

A választott bírák lajstromában előforduló összes változásokat az Iroda az aláíró Hatalmaknak tudomására juttatja.

Két vagy több Hatalom egy vagy több tagnak közös kijelölésében is megegyezhetik.

Ugyanazt a személyt több Hatalom is kijelölheti.

A Bíróság tagjainak kinevezése hat évi időszakra szól, megbízatásuk megújítható.

Ha a bíróság valamelyik tagja meghal vagy visszavonul, helyének betöltéséről a kinevezésre nézve megállapított módon kell gondoskodni.“ (23. c.)

„Ha az aláíró Hatalmak közöttük felmerülő vitás ügy elintézése végett az Állandó bírósághoz akarnak fordulni, az illető vitás ügy eldöntésére hivatott Itélőszék bíráit az Állandó bíróság Tagjainak fő-lajstromából kell választani.

Ha a választott bírósági Itélőszék megalakítására nézve a Felek megegyezésre nem jutnak, a következő módon kell eljárni:

Mindegyik Fél két-két választott bírót nevez meg, akik együttesen egy ötödik bírót választanak (surarbitre).

Ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg, az ötödik bírót a Felek közös egyetértésével kijelölt harmadik Hatalom választja.

Ha erre nézve nem jönne létre megegyezés, mindegyik Fél egy külön Hatalmat jelöl ki, és az ötödik bírót az ekként kijelölt Hatalmak választják meg közös megegyezéssel.

Mihelyt az Itélőszék ekként megalakult, a Felek azt az elhatározásukat, hogy az Állandó bíróságot igénybe akarják venni, valamint a választott bírák nevét az Irodának tudomására juttatják.

Az Itélőszék a Felek által megállapított időpontban jön össze.“ (24. c.)

A választott bírósági Itélőszék rendszerint Hágában székel. (25. c.)

A II. hágai konferencia 1-ő egyezménye 41—46. cikkében fenn tartotta az Állandó választott bíróság ezen berendezését.

Míg az „Állandó választott Bíróság“ (Cour permanente d'arbitrage) tulajdonképpen nem valóságos, tényleg működő Törvényszék, hanem csak lajstroma az Itélőszékben esetleg szereplő bírácnak, addig a „Nemzetek Szövetsége“ Közgyűlésének 1920 dec. 13-i határozatával létesített „Állandó nemzetközi Bíróság“ (Cour permanente de justice internationale) valóságos szervezett bíróság.

E bíróság 11 rendes és négy póttagból áll, akik tekintet nélkül honpolgárságukra, a legnagyobb erkölcsi tekintéllyel bíró jogtudósok közül — kik hazájukban a legmagasabb bírói működéshez megkívántatott

képesítéssel bírnak, illetve a nemzetközi jogban kiváló tudással rendelkeznek — választatnak. (1926. I. tc. 2. és 3. c.)

A bírák kiválasztásánál ügyelni kell arra, hogy összességükben ezek a civilizáció legkülönbözőbb fő alakjait, a legfontosabb jogrendszereit mind képviseljék.

A bírák kiválasztásának módja a következő:

A „Hágai Állandó Választott Bíróság“ nemzeti csoportjai — meghallgatván a hazai legfőbb bíróságokat, a jogi főiskolákat, a hazai akadémiaikat és a nemzetközi akadémia hazai osztályát — terjesztik elő a tisztességre alkalmas személyek névsorát. (6. c.)

Egy csoport sem proponálhat négynél több jelöltet, kik közül csak kettő tartozhat a csoport nemzetiségéhez. Időközi választásoknál az üres helyek kétszeresének megfelelő számú jelölt proponálható. (5. c.)

A Főtitkárság a jelölteket névsorba foglalja s a névsort közli a Közgyűléssel és a Tanáccsal, kik a bírákat mind a két testület szavazatainak abszolút többségével választják. (7. és 8. c.)

A választás 9 évre szól, de a bírák újból megválaszthatók (13. c.)

A Bíróság elnökét és alelnökét 3 évre választja; ezek újból ismét megválaszthatók.

A Bíróság maga nevezi ki jegyzőjét. (21. c.)

A bíróság székhelye *Hága*. Az Elnöknek és a Jegyzőnek a Bíróság székhelyén kell lakniok. (22. c.)

A Bíróság minden évben ülésnapot tart.

Ha a Bíróság ügyviteli szabályzata ellenkező rendelkezést nem fog tartalmazni, ez az ülésnap június 15-én kezdődik és addig tart, míg az ügyek elintézése szükségessé teszi.

Ha a viszonyok megkívánják, az Elnök a Bíróságot rendkívüli ülésszakra hívja egybe. (23. c.)

Egyes különös esetektől eltekintve a Bíróság teljes ülésben határoz.

Ha 11 bírósági tagra nem áll, helyettes bírósági tagok hívatnak be. Szükség esetén a Bíróság 9 tagból is állhat.

Egyes, így a békeszerződések XIII. (munka) és XII. (kikötők, vízi utak és vasutak) részeiben említett esetekben a felek kérelmére külön 5 bírósági tagból álló Tanácsok ítélik. (26. és 27. c.) Az ügyek gyors elintézésének érdekében a Bíróság egy három bírósági tagból álló tanácsot is alkot, mely sommás eljárással dönt, ha a felek kívánják. (29. c.)

6. A nemzetközi bíróságok illetékessége és hatásköre.

Vizsgáljuk már most a választott bíróságok illetékességének és hatáskörének kérdését.

Tekintettel arra, hogy itt nemzetközi — tehát államok között ítélező — bírásokról van szó, e bíróságok az Államok s a „Nemzetek Szövetségének“ Egyességokmánya első cikkének rendelkezései szerint az önrendelkezéssel bíró Domíniumok és Gyarmatok, egymásközötti felségjogaira vonatkozó vitás ügyekben lesznek *illetékesek*.

Ami a nemzetközi választott bíróságok *hatáskörének* kérdését illeti, úgy az másként alakul az *esetenkénti* és az *intézményes* döntő bíróságnál.

Az *esetenkénti*, a magában álló, döntő bíróságra vonatkozólag általános szabály nem állítható fel. Itt tisztán a Felek akarata dönt a hatáskör tekintetében. Szabálmegállapítás, mely szerint az eset itt eldöntendő lesz, csak annyiban kívántatik, amennyiben ennek híján már nem bírásokról, hanem csak közvetítésről beszélhetünk.

Megesik, hogy a Felek a jogtételt egyenesen a bírásokról alkalomával formulázzák, mint az az 1871-i washingtoni megegyezésnél az Alabama-kérdésben történt.

Ha az illető vitás esetre vonatkozólag megfelelő jogtétel hiányzik, legcélravezetőbb az esetet a nemzetközi jogban uralkodó jogelvek alapján eldönteni, mire különben a *II. hágai* egyezmény 37. cikkének „a jogtisztelete alapján“ (sur la base du respect du droit) kifejezései is utalnak.

Ami az *I.*, illetve *II. hágai* konferencia rendelkezését a választott bíróság hatáskörére vonatkozólag illeti, úgy e tekintetben a 17., illetve 39. cikk következőleg intézkedik:

„Választott bírósági egyezmény létrejöhet akár már felmerült, akár pedig csak netalán keletkező vitás ügyekre nézve is.

Kiterjedhet az összes vitás ügyekre, vagy pedig a vitás ügyeknek csupán egy meghatározott csoportjára.“

Az Egyezmények 16., illetve 38-ik cikke továbbá hangsúlyozza:

„Jogi természetű kérdésekben, és pedig elsősorban a nemzetközi egyezmények értelmezésének vagy alkalmazásának kérdésében a szerződő Hatalmak a választott bírásokról a leghathatósabb és egyszerszáind a legméltányosabb módnak ismerik el a diplomáciai úton meg nem oldott vitás ügyek elintézésére.“

A 19., illetve 40-ik cikkben a választott bíróságok hatáskörének még további kiterjesztését is látjuk, amennyiben a hágai Egyezmények kimondják:

„Függetlenül az általános vagy különös Államszerződésektől, amelyek a szerződő Hatalmakra nézve a választott bírásokról igénybevételeire ez időszert kötelezettséget állapítanak meg, a szerződő Hatal-

mak fenntartják maguknak azt, hogy új általános vagy különös megállapodásokat létesítsenek oly célból, hogy a kötelező választott bírászkodás mindazokra az esetekre kiterjedjék, amelyeket alája vonhatóknak vélnek.“

Eszerint a nemzetközi választott bírászkodás a hágai Egyezményekben is még jogi kérdések eldöntésére szorítottatott, más egyezményekben rendszeren azon fenntartással, hogy a hozott határozatok a felek függetlenségét és becsületét ne érintsék.

Ami az „Állandó Nemzetközi Bíróság“ illetékességét, illetve hatáskörét illeti, úgy erre vonatkozólag az E. O. 14-ik cikke kimondja: „Ennek a bíróságnak a hatásköre ki fog terjedni a Felek részéről elébe terjesztett minden nemzetközi jellegű vitás esetre.“

Ezt a gondolatot fejti továbbá az „Állandó Nemzetközi Bíróság“ szabályzata, midőn a 36-ik cikkében kimondja:

„A Bíróság illetékessége kiterjed minden ügyre, amelyet a Felek elébe terjesztenek, úgyszintén az érvényes szerződésekben és egyezményekben megállapított minden különös esetre.

A Szövetség Tagjai... a Bíróság ítélezését kötelezőnek ismerik el oly jogi természetű viták összes, vagy csak egyes csoportjaira nézve, amelyeknek tárgya:

1. valamely nemzetközi szerződés értelmezése;
2. a Nemzetközi jog bármely kérdése;
3. bármely ténynek megállapítása, mely ha bebizonyul, valamely nemzetközi kötelezettség megsértését jelentené;
4. a jóvátétel módja vagy terjedelme, amely valamely nemzetközi kötelezettség megszegése esetében teljesítendő volna.“

Ha abban a kérdésben, hogy a Bíróság illetékes-e, nézeteltérés merül fel, a Bíróság dönt.

7. A nemzetközi választott bíróságok előtti eljárás.

Áttérünk már most a választott bírósági eljárás egyes kérdéseinek tárgyalására.

A nemzetközi választott bírósági eljárás alapját a Felek között létesült *megegyezés* alkotja.

E tekintetben már most az *I. hágai konferencia* 1. egyezménye 31. cikkében következőleg intézkedik:

„A választott bírászkodást igénybe vevő Hatalmak külön okiratot (szerződést) írnak alá, amelyben a vita tárgyát, valamint a választott bírák hatáskörének terjedelmét szabadon meghatározzák. Ez az okirat megállapítja a Feleknek azt a kötelezettségét, hogy magukat a válasz-

tott bírósági ítéletnek jóhiszeműleg alávetik.“

A II. hágai konferencia 1. egyezménye az 52. cikkben ezt következőleg egészíti ki:

„A választott bíraskodást igénybe vevő Hatalmak szerződést írnak alá, amelyben a vita tárgyát, a választott bírák megnevezésének határidejét, továbbá azokat az alakszerűségeket, sorrendet és határidőket, amelyek az okiratok közlésére irányadók lesznek, végül annak az összegnek a nagyságát is meghatározzák, amelyet mindegyik Félnek költségelőlegként le kell tennie.

Hasonlóképpen meghatározza a szerződés, ha helye van, a választott bírák kinevezésének a módját, az Itélőszék részére netalán engedett különös hatáskört, az Itélőszék székhelyét és a nyelvet, melyet az Itélőszék használni fog, és azokat a nyelveket, melyeket az Itélőszék előtt használni lehet; valamint általában mindazokat a feltételeket, melyekben a Felek megegyeztek.“

A II. hágai konferencia I. egyezményének 53. cikke továbbá ki mondja: „Az ily választott bírósági szerződés létrehozására az „Állandó Bíróság“ van hivatva, ha a Felek egyetértenek abban, hogy e célból hozzáfordulnak. Hasonlóképpen az „Állandó Bíróság“ van arra hivatva akkor is, ha ily megkereséssel a Felek közül csak az egyik fordult hozzá — miután a megegyezés létrehozására diplomáciai úton sikertelenül tett kísérletet — és szó van:

1. oly vitás kérdéstről, amely a jelen Egyezmény hatálybalépte után kötött vagy megújított általános választott bírósági Államszerződés alá vonható, ha ez az államszerződés minden vitás kérdés tekintetében külön választott bírósági szerződés kötését tartja szem előtt és ennek létrehozása tekintetében sem kifejezetten, sem hallgatagon nem zárja ki az Állandó Bíróság hatáskörét. Mindazonáltal nem lehet az Állandó Bírósághoz fordulni, ha a másik Fél kijelenti, hogy nézete szerint ez a vitás kérdés nem esik a kötelező választott bíraskodás alá tartozó vitás kérdések csoportjába; kivéve, ha maga a választott bírósági Államszerződés ruhazza rá a választott bírósági Itélőszékre azt a jogot, hogy ezt az előzetes kérdést eldöntse;

2. ha oly vitás kérdéstről van szó, amely abból származik, hogy az egyik Hatalom a saját állampolgárait megillető szerződéses követelések teljesítését kívánja, a másik Hatalomtól és ha e vitás kérdés megoldására a választott bírósági elintéztést elfogadták. Ezt a rendelkezést nem lehet alkalmazni akkor, ha a választott bírósági elintéztés elfogadásának az volt a feltétele, hogy a külön választott bírósági szerződés más módon jöjjön létre.“

Az előbb említett esetekben a külön szerződést egy öttagú bizottság hozza létre. Az ötödik tag a bizottságnak hivatalból Elnöke. (54. c.)

Az intézményes választott bíraskodásnál ezen megegyezés megkötése nem külön lekötés, hanem a választott bírósági szerződés teljesítése, ép ezért nem új jogokat és kötelezettségeket teremt az, hanem csak az egyik, illetve mindkét fél azon jogának a kifejtése, melynél fogva az egyik, illetve mindkét fél jogosítva lesz választott bírák alkalmazását követelni.

Ami az „Állandó Nemzetközi Bíróságot“ illeti, úgy itt az eljárás megindítása tekintetében a Szabályzat 40. cikke intézkedik, kimondja az: „Az ügyeket a Bíróság elé az eset körülményeihez képest vagy a megegyezésnek a Jegyzői hivattal való hivatalos közlésével, vagy ugyanoda intézett keresettel kell vinni; mindkét esetben meg kell jelölni a vita tárgyát és a vitában álló feleket. A Jegyzői Hivatal a keresetet minden érdekelttel haladéktalanul közli.“

Egyezményre az eljárás megindításakor két esetben lesz itt szükség, ú. m.:

a) Ha ezen bíróság illetékessége a választott bírósági szerződésben nem állapítottatott kétségen kívül meg és

b) Ha nem forognak fenn különös rendelkezések, melyek egyes esetre ezen bíróságot illetékesnek mondják ki.

Ami magát a választott bírósági eljárást illeti, úgy itt — a különös megegyezésen nyugvó választott bíróságot tekintve — különbség lesz a között, hogy egy egyén, vagy testület lesz-e hivatva ítélni.

a) Ha egyes bíró van az ítékezéssel megbízva, úgy a Felek a megegyezésben meghatározott módon közlik vele az anyagot, amelynek alapján ő azután ítélni fog.

— Ha — mint azt a *II. hágai* konferencia 1. egyezmény 56. cikke megjegyzi — a Felek „Uralkodót vagy Államfőt választanak választott bírónak, a választott bírói eljárást ő szabályozza“.

b) Az Egyezmény 60—80. cikkeiben elsősorban arra az esetre utal, midőn választott bírósággként egy testület jelentkezik.

A választott bírósági eljárás különben rendszerint két külön részre oszlik:

a) az írásbeli előkészítő eljárásra és

b) a tárgyalásra.

a) Az írásbeli előkészítő eljárás abban áll, hogy az illető ügyvivők közlik az Ítélszék tagjaival és az Ellenféllel az emlékiratokat, elleniratokat, ha erre szükség van, válaszukat; a Felek ezekhez mindazokat az ügyiratokat és okmányokat csatolják, amelyekre hivatkoztak.

Ez a közlés vagy közvetlenül, vagy a Nemzetközi Iroda útján, olyan sorrendben és oly határidő alatt megy végbe, amint azt a választott bírósági szerződés meghatározza.

b) A tárgyalás abban áll, hogy a Felek élőszóval fejezik ki adataikat az Itélőszék előtt. (63. c.)

Az Itélőszék tanácskozása zárt ajtók mellett megy végbe és titokban tartandó.

Az Itélőszék az összes határozatokat szótöbbséggel hozza. (78. c.)

A választott bírósági ítéletet indokolni kell. (79. c.)

Míg ekként az Állandó választott Bíróság előtti eljárás csaknem teljesen a magánjogi eljárás jellegét ölti fel, különbözik ettől az „Állandó Nemzetközi Bíróság” előtti eljárás.

Az eljárásról a Szabályzat 39—64. cikkei intézkednek.

Ami itt az eljárás megindítását illeti, úgy „az ügyeket a Bíróság elé az eset körülményeihez képest, vagy a megegyezésnek a Jegyzői Hivatallal való hivatalos közlésével, vagy ugyanoda intézett keresettel kell vinni; mindkét esetben meg kell jelölni a vita tárgyát és a vitában álló Feleket.

A Jegyzői Hivatal a keresetet minden érdekelttel haladéktalanul közli“. (40. c.)

Együttal a főtítkár közvetítésével értesíti a Nemzetek Szövetségének Tagjait.

A Feleket ügyvivők képviselik.

A Felek a Bíróság előtt tanácsadók és ügyvédek közreműködését igénybe vehetik. (42. c.)

Az eljárásnak két szaka van: az egyik a) *írásbeli*, a másik b) *szóbeli*.

a) Az írásbeli eljárás magába foglalja az iratoknak, elleniratoknak és esetleg válaszkoknak, valamint a bizonyítékul szolgáló ügyszövegeknek és okiratoknak a bíróval és a Féllel való közlését.

A közlés a Bíróság által megállapított sorrendben és határidőben a Jegyzői Hivatal közvetítésével történik.

Az egyik fél által bemutatott minden ügyszövegeket hiteles másolatban közölni kell a másik Féllel.

b) A szóbeli eljárás a tanúknak, szakértőknek, ügyvivőknek, tanácsosoknak és ügyvédeknek a Bíróság részéről való meghallgatásából áll. (43. c.)

Az ügyvivők, tanácsadók és ügyvédek kivételével minden más személlyel való közlés esetében a Bíróság közvetlenül annak az Államnak a Kormányához fordul, amelyeknek területén a közlést foganatosítani

kell.

Ugyanígy kell eljárni, ha a helyszínen kell fogatosítani bizonyításfelvételt. (44. c.)

A tárgyalást az Elnök és ennek távollétében az Alelnök, akadályoztatásuk esetében pedig a jelenlevő bírák legidősebbike vezeti. (45. c.)

Az ülés nyilvános, kivéve ha a Bíróság másként határozott, vagy ha mindkét fél a nyilvánosság kizárását kéri. (46. c.)

Minden ülésről jegyzőkönyv készítendő, amelyet a Jegyző és az Elnök írnak alá.

Egyedül ez a jegyzőkönyv hiteles. (47. c.)

A Bíróság rendelkezéseket bocsát ki a per vezetésére, továbbá a Felek végső következtetéseinek előterjesztése tekintetében irányadó alakszerűségek a határidők megállapítására és megtesz minden intézkedést, amely a bizonyítékok felvételéhez szükséges. (48. c.)

A Bíróság még a tárgyalás előtt is felhívhatja az ügyvivőket, hogy minden okiratot szolgáltatassanak be és minden felvilágosítást adjanak meg. A felhívás megtagadása esetében hivatalos iratot kell erről felvenni. (49. c.)

A Bíróság bármely pillanatban megbízhat bármely általa választott személyt, testületet, hivatalt, bizottságot vagy szervet vizsgálat lefolytatásával vagy szakértői vélemény adásával. (50. c.)

A tárgyalás során a tanukhoz és szakértőkhöz minden szükségesnek látszó kérdés intézhető azok mellett a feltételek mellett, amelyeket a bíróság a 30. cikkben említett ügyviteli szabályokban megállapít. (51. c.)

A bizonyítékoknak és a tanúvallomásoknak a megállapított határidőkön belül történt felvétele után a Bíróság kizárhat minden oly új tanúvallomást vagy okiratot, amelyet az egyik fél a másiknak beleegyezése nélkül akarna előterjeszteni. (52. c.)

Ha a Felek egyike nem jelenik meg, vagy nem terjeszt elő védekezést, a másik Fél kérheti a bíróságtól, hogy kérelme szerint határozzon.

A Bíróság, mielőtt így határozná, nemcsak azt tartozik megállapítani, hogy illetékessége a 36. és 37. cikkek értelmében fennáll, hanem azt is, hogy a kérelem tényleg jogilag helytálló-e. (53. c.)

Miután az ügyvivők, ügyvédek és tanácsosok a Bíróság felügyelete alatt minden szükségesnek látszó bizonyítékot előterjesztettek, az Elnök a tárgyalást berekeszti.

A Bíróság tanácskozás végett tanácsülésre vonul vissza.

A Bíróság tanácskozása titkos és az is marad. (54. c.)

A Bíróság határozatait a jelenlevő bírák szótöbbséggel hozzák. Szavazategyenlőség esetében az Elnöknek vagy helyettesének szavazata dönt. (55. c.)

A határozatot indokolni kell.

A határozatban meg kell említeni a határozatban résztvevett bírák neveit. (56. c.)

Ha a határozat egészben vagy részben nem fejezi ki a bírák egyhangú véleményét, a határozattal egyet nem értő bírácnak joguk van a határozathoz csatolni külön véleményüket. (57. c.)

A határozatot az Elnök és a Jegyző írják alá. A határozatot az ügyvivő előzetes értesítése után nyilvános ülésben kell felolvasni. (58. c.)

8. Perorvoslatok.

Ami a hozott ítélet ellen használható perorvoslatokat illeti, úgy — tekintettel a fellebbezési fórum hiányára³ — itt ilyenként egyedül a *perújítás* jellegével bíró *felülvizsgálat* jelentkezik.

E tekintetben az *I. hágai* Egyezmény 55., illetve a *II. hágai* meg egyezés 1. Egyezményének 83-ik cikke következökép intézkedik:

„A Felek a választott bírósági szerződésben fenntarthatják maguknak azt, hogy a választott bírósági ítélet felülbíralását kérhessék.

Ebben az esetben, ellenkező kikötés hiányában, a kérelmet ahhoz az Itélőszékhez kell intézni, amely az ítéletet hozta.

A kérelem csakis új ténykörülmény felmerülésére alapítható, amely ténykörülmény olyan természetű, hogy az ítéletre döntő befolyású lett volna, és amely a tárgyalás berekesztésének időpontjában ismeretlen volt mind maga az Itélőszék, mind a felülbíralatot kérő fél előtt.

A választott bírósági szerződés megállapítja azt a határidőt, amelyen belül a felülbíralatra irányuló kérelmet elő kell terjeszteni.“

Ami az „Állandó Nemzetközi Bíróság“ szabályzatának rendelkezéseit a perorvoslatokra vonatkozólag illeti, úgy e tekintetben a 61. cikk következöképpen intézkedik:

„A határozat felülvizsgálatát a Bíróságtól csak oly tény felmerülte alapján lehet kérni, amely döntő befolyást gyakorolhat s amely a határozat kihirdetése előtt mind a Bíróság, mind a felülvizsgálatot kérő Fél előtt ismeretlen volt, kivéve ha a Fél saját gondatlanságából nem szerzett róla tudomást.

³) A kellöképpen kihirdetett és a felek ügyvivőinek kellöképpen kikézbcsített ítélet a vitás ügyet végérvényesen és fellebbvitel kizárásával dönti el. (81. cikk.)

A felülvizsgálati eljárást a Bíróság határozattal rendeli el, amely kifejezetten megállapítja a felülvizsgálat elrendelésére alkalmas új tény fennforgását és ez alapon a kérelem elfogadhatóságát.

A Bíróság a felülvizsgálati eljárás elrendelését a határozat előzetes végrehajtásától teheti függővé.

A felülvizsgálati kérelmet legkésőbb az új tény felmerülésétől számított 6 hónap alatt kell előterjeszteni.“

A hozott jogerős ítéletet a Felek maguk hajtják végre.

Központi hatalom híján egy önálló hatalom részéről kényszer az ítéletnek nem engedelmeskedő fél ellenében nem alkalmazható, úgy-hogy csak a pernyertes fél alkalmazhat kényszert az ítélet végrehajtása szempontjából.

Máskülönben az ítélet végrehajtása a Felek jóhiszeműségén nyugszik, mint ahogy a *II. hágai* megegyezés I. egyezményének 37-ik cikke ki is mondja:

„A választott bíraskodás igénybevétele magában foglalja a kötelezettséget arra, hogy az illető államok jóhiszeműen alá is vetik magukat a választott bíróság ítéletének.“

A végrehajtás utolsó stádiuma különben itt is az erőszak végső alkalmazása: *a háború* lenne.

Irodalom: *Acreman* (A): La procedure dans les arbitrages internationaux. 1905.; *Audry* (L): La révision de la sentence arbitral. 1924.; *Balch* (L. H.): Internationale Schiedsgerichtshöfe. 1900.; *U. a.*: L' évolution de l'arbitrage international. Rev. d. droit intern. et de lég. comp. XL. 261. és 763. l.; *Brown* (R): International arbitration. 1915.; *Dumas* (R): Les sanctions de l'arbitrage international. 1905.; *Fachiri* (A. P.): The permanent court of international justice. 1925.; *Ferenczy* (A.): A nemzetközi választott bíraskodás jelene, multja és jövője. 1902.; *Geőcze* (B): Nemzetközi bírósági ítéletek jogereje. Külügyi Szemle VIII. (1931.); *Hyll*: The permanent court of international justice. Am. Journ. of. int. Law. 1920., 397. l.; *Lammach* (H): Die Lehre von der Schiedsgerichtsbarkeit in ihrem ganzen Umfange. 1914.; *U. a.*: Die Fortbildung der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit. 1915.; *U. a.*: Die Rechtskraft der internationalen Schiedssprüche. 1915.; *Magyary* (G): A nemzetközi bíraskodás. 1918.; *U. a.*: Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit im Völkerbunde. 1922.; *Nippold*: Die Fortbildung des Verfahrens in völkerrechtlichen Streitigkeiten. 1907.; *Pennise*: La corte permanente di arbitrato internazionale, 1902.; *Politis* (N): La justice internationale. 1928.; *Ralston* (I. H.): International arbitral law and procedure. 1923.; *Schücking*: Die Judikatur des ständigen Schiedhofes von 1899—1913. 1914.; *Scitt* (I. B.): L'évolution d'une juridiction internationale permanente. 1919.; *Strupp* (K): Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit. 1914.; *Urrutia* (F. I.): La evolución del principio de arbitraje in America. 1920.; *Wittmann*: A nemzetközi vizsályok elintézésének békés eszközei. 1912., Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie. 1925.: Schiedsgerichtsbarkeit und Schiedsgerichtsverträge.; *Zorn*: Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit. 1917.

1796-1967